

حرمت‌ها و حلیت‌ها در رضاع (شیر دادن)

به بهانه واقعه حرمت ابدی زن و شوهر جوان

دکتر سید علی اصغر غروی

۱۳۹۷/۱۰/۲۱

چکیده:

قرآن کریم، فقط از دختر و پسری سخن می‌گوید که پیش از آن به هم محرم نباشند و با این شیرخوارگی به هم محرم شوند. و هیچ یک از اطرافیان و خویشان دیگر را، جز مادر شیردهنده، در این مسأله مداخله نمی‌دهد.

کلیدواژه‌ها: سید علی اصغر غروی، رضاع، فقه، بازنگری، ازدواج‌های حرام، احکام شرعی، محرمیت، سید محمدجواد غروی، بروجردی، صادقی تهرانی، طلاق، ازدواج

بر اساس انتشار خبر «حرام شدن ابدی زن و شوهر جوان، به دلیل یک حکم شرعی!» در فضاء مجازی، ضروری دیدم با توجه به آموزه‌های قرآن کریم، توضیحی پیرامون آن بنویسم. قبل از ورود به مطلب، ذکر این نکته ضروری است که فقه ما - شیعه و سنی - حتماً باید بازنگری عمیق و گسترده شود، و فتاوی مخالف قرآن، از متن آن حذف گردد.

اصل خبر:

«یک زن و شوهر جوان ایرانی، که تازه بچه‌دار شده بودند، بچه را برای یک ماه به مادرزن می‌سپارند تا به حج بروند. مادرزن که خودش دوباره بچه‌دار شده بود، به هر دو بچه شیر می‌دهد، ولی بعداً متوجه می‌شوند که با این کار، دختر و دامادش دیگر به هم «حرام ابدی» شدند. از نظر مذهب شیعه امامیه، در صورتی که مادر بزرگی به فرزند دختر خود شیر دهد، مادر و پدر آن نوزاد بر یکدیگر حرام ابدی می‌شوند، و باید از هم جدا شوند و به هیچ عنوان امکان بازگشت و ازدواج مجدد آن زوج وجود ندارد!» (ایسنا)

قرآن کریم، فقط از دختر و پسری سخن می‌گوید که پیش از آن به هم محرم نباشند و با این شیرخوارگی به هم محرم شوند. و هیچ یک از اطرافیان و خویشان دیگر را، جز مادر شیردهنده، در این مسأله مداخله نمی‌دهد. بر این پایه و با استناد به سند محکم کتاب خدا، وقتی محرمی به محارم خود شیر دهد، نه کسی به کسی حرام می‌شود و نه حلال. این دو بچه از اول به هم محرم بوده و خویشاوندی داشته‌اند، بناء بر این کسی به کسی اصلاً حرام نبوده که با این شیر دادن و شیر خوردن به هم حلال شوند! بر این پایه، آن زن و شوهر به هم حلالند، و هیچ نیازی به ازدواج مجدد هم نیست. و در این موضوع هیچ تردیدی نیست.

حکیم علامه سید محمدجواد غروی، در شرحی که بر رساله عملیه آیت الله بروجردی نگاشته، مبسوطاً نظریه فقهاء در خصوص رضاع را مردود دانسته است. بخشی از استدلال وی را ذیلاً می‌آوریم.

«در کتاب مجید، درباره رضاع، بعد از ذکر زنانی که محرمند و ازدواج با آنها حرام است، فرموده: «وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ... و مادرانتان که شیر داده‌اند شما را و خواهرانتان از شیر خوردن...» (نساء ۲۳) و چیزی اضافه نکرده، و بیان این مسأله به طوری که فقهاء ذکر کرده‌اند، تأخیر بیان از وقت حاجت و خطاب می‌باشد. و مثلاً اگر فرموده بود: احکام رضاع مثل احکام نَسَب است، امت، که ما نیز از آنها میم، قبول می‌کردند.

و اما حدیث الرضاع لحمته ك لحمته النسب نیز به این معنی که گفته‌اند نیست. بلکه معنایش این است که:

بچه از هرزنی که شیر بخورد، مانند نسب مادری است. بناء بر این فقط یک مادر و یک خواهر رضاعی وجود دارد، که محرم آن پسری می‌شوند که شیر خورده، و به همین جا ختم می‌شود. اخبار در باب رضاع متعدد است، ولی اکثرشان خبر واحد و کلاً اختلاف بین آنها طوری است که اشکالات بزرگ و بلاجویی را در این خصوص مطرح می‌سازد.

قرآن کریم در آیه رضاع، در مقام استقصاء و برشمردن مُحَرَّمات است. و ضمن متذکر شدن همه آنها، در باب مُحَرَّمات حاصل از رضاع، فقط مادر و خواهر را می‌گوید، و بیش از این دو نفر را، محرم پسری که با این دختر شیر خورده نمی‌شمارد، یا برعکس.

قرآن همه مُحَرَّمات را، هر چند دور باشد، ذکر می‌کند، و اگر محرمیت از رضاع بیش از این بود که گفته است، و مورد نیاز مردم هم بود، باید در همین جا، یا جای دیگر قرآن می‌گفت. و چون این نیاز را در وقت خود بیان ننموده، تأخیر بیان از وقت خطاب و حاجت واقع شده، و موضوعی را که باید به صراحت متذکر می‌شد، به عهده تعویق گزارده است، و چنین احتمالی نسبت به خدای تعالی و رسول او مُحال و ممتنع است، زیرا تأخیر بیان از وقت خطاب و حاجت، از هر عاقل و حکیمی ممتنع است، تا چه رسد به حق تعالی و رسول او (ص). و خدای متعال در کتاب حکیمش تأکید فرموده: «... وَكُلُّ شَيْءٍ فَصَلَّتْهُ تَفْصِيلاً... و هر چیز را از هم گشوده ساختیمش، چه گشودنی» (اسراء ۱۲).

این توسعه‌ی را که فقهاء در محرمیت حاصل از شیر دادن قائل شده‌اند، موجب حیرانی و سرگردانی در بسیاری از مسائل می‌گردد و به تکلیف ما لایطاق منتهی می‌شود، و با برخی از آیات مثل: «... يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ... اراده فرموده است خدای برای شما آسانی را، و اراده نفرموده است برای شما سختی را...» (بقره ۱۸۵) و «... مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ... اراده نفرموده است خدای که بنهد بر شما هیچ تنگنایی، و لکن اراده فرموده است که پاکیزه‌تان سازد...» (مائده ۶) و «كِتَابٌ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَتُذَكِّرَ لِلْمُؤْمِنِينَ كِتَابِي» که فرود آمده است به سوی تو. پس مباد در سینه تو هیچ تنگی از آن. تا آنکه هشدار دهی با آن. و پندی است برای مؤمنان» (اعراف ۲) و نیز با روایت: بُعِثْتُ بِالْحَنْتَفِيَّةِ السَّهْلَةِ السَّمْحَةِ، برانگیخته شدم به دین راستی گرای آسانگیر بخشاینده. و آیات و روایاتی از این قبیل مغایر است.

اگر چنین وسعتی را شرع انور در محرمیت حاصل از شیر دادن یک طفل قائل بود، رسول خدا (ص) به صراحت بیان می‌فرمود که احکام شیر دادن مثل احکام نسب است، و حال آنکه کلام او فراتر از آیه کریمه نیست که فقط مادر و خواهر را ذکر نموده، و این برهان قاطع و دلیل ساطع است بر انحصار اثر شیر در محرمیت مادر و خواهر» (حواشی آیت الله سید محمد جواد غروی بر رساله توضیح المسائل آیت الله حسین بروجردی، احکام شیر دادن (رضاع)، ذیل مسأله ۲۴۷۳، ص ۵۴۹)

علاوه بر این، مرحوم آیت الله محمد صادقی تهرانی نیز، با نظر عموم فقهاء معاصر در امر رضاع، مخالفت کرده، که دیدگاه فقهی او را هم بازتاب می‌دهیم.

«و آیا شرط است که شیر در اختصاص یک شوهر باشد؟ دلیل صحیحی بر این شرط نیست، وانگهی «... أُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْتَكُمْ...» (نساء ۲۳) تنها مادر را موضوع این حکم قرار داده و نه نیز پدر را! و همین که گفته شود: فلانی مادر رضاعی او است، کافی است. و اینجا نه دختر رضاعی شوهر بر او حرام است و نه حرام بودن پسر رضاعی معنی دارد. و این تنها مادر شیردهنده است که کارش حرمت آور است که؛ پسر شیرخواره را بر خودش و بر دختری که از او شیر خورده و یا دختر او است، گرچه شیر هم از او نخورده، حرام می‌کند. و هر دوی «وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْتَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ» از این شیردادن زن سرچشمه می‌گیرند.

آری! اگر زنی در دو سال شیردهندگی پسری را شیر دهد، بر خود او و بر خواهران رضاعی حرام می‌شود. و اگر دختری را شیر دهد نیز، بر برادران رضاعی حرام می‌شود، و دیگر هیچ! اینهمه تفصیلات دیگر، از محور این دلیل قرآنی بیرون است و هرگز دلیلی دیگر هم، نه هست و نه اگر باشد، می‌تواند در برابر نص این آیه نقشی داشته باشد.» (رساله توضیح المسائل نوین، آیت الله محمد صادقی تهرانی، شرایط شیرخوارگی، مسأله ۶۱۹، ص ۲۸۴)